

Соколёнок

5/2021

СЕНТЯБРЬ – ОКТЯБРЬ

Пазы

КЪЮБ ВАЗЛИК САБАН БИЦИДАРИЗ АДАБГЪУРАЙИ ДАГЪУСТАН РЕСПУБЛИКАЙИН ЖУРНАЛ

5 октябрь – мелимарин иигъ!!!

Табасарандиъь культурайин йигъаз бахш дапнайи фестиваль ва Къалухъ Мирзайин йигъ кӀули гъушну

Цъсь оградьширим омомотор

ХВАНАЪ АЙИ ПИРАР

Къисйир

Табасарандин гъуларий хайлин Пирар деу, яна чпин гъаргандиз дусу, йишвар а. Гъадар йишвар Лик'арин гъулаъра гизаф а. Думу Пирари гъул уьбхюра, кIури шулу ахюдари. Хъанара кIури шулу, думу Пирар сар сарихъди улхури, сюгъбатнаъ ади шулу. Лик'арин гъулаъ ва дидин гъирагъарий ургуб Пир а, кIур. Къюб Пир – Хванаъ, саб – Бабасрин гъяригъ, саб – Абайин чвуккарикк, саб – гъулан мурзнииин, саб – накъварчIииин, сабсана Фурзи гъяригъ. Хванан гъарзариъ айи Пир вартIан ахюбву, кIур. Диди тIипруси, «гъу-гъу» ашIури, чан чвйириз буйругъар туври шулу. Пирар гъарариъ учIвну, гъадму гъарариъ дуланмиш шула, кIур. Думу гъарар гирамидар ва марццидар ву, дурарик кучну ккундар, дурар дюрхну ккунду. Дурар алдатIуз ккун гъахъидариз гъава йивуру ва дурар вари кIул'ан гъягъюру, кIури шулу гъулан яшлуйири.

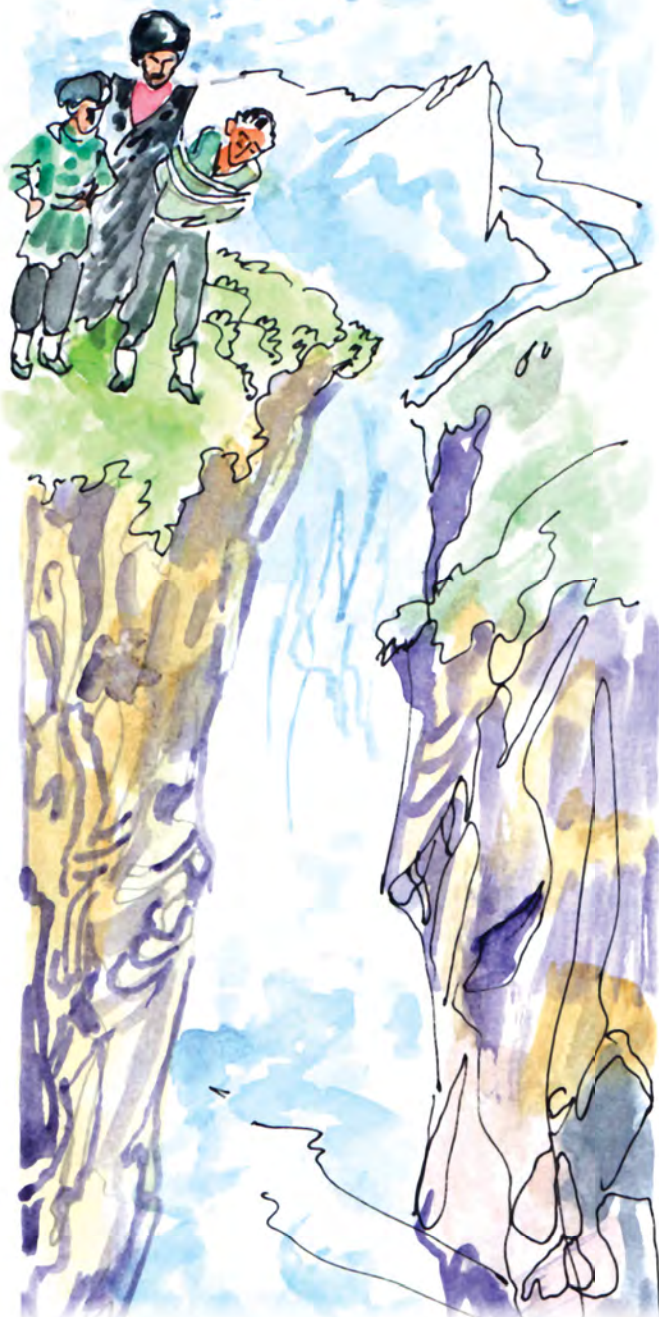
Хванан Сир

Дагъандин хванаъ айи вартан ахю Пир, Лик'арин гъулан Пирарикан ахюнуб, Дагъандин гъарзариъ дуланмиш шулайиб ву, кIури шулу гъулан къабидари. Думу Пир сифте вуди гъулаз гъафиб ву, кIур. Гъулан улихъ хъайи Дагъандин гъарзариъ айи дюрхъяъ диди чаз дуланмиш шлу йишв кадабгъну, йишвну душв'ан чIатариз удубчIури, йигъну, кIуруш, эрг'вал йивури гъамусра думу гъадму Дюрхъяъ яшамиш шула, кIур. Му Пирихъ лицури му гъулахъна имбуну йирхъур чвера адахъну. Му чвйири чпиз яшамиш хъуз ахю гюрчег гъарар ктагъну, кIур. Ахюдарин ихтилатариинди, му Пирарин хатир ккибту кас гъавалу шулу, хъа, эгер му гъарарик кучиш, думу касдин хилар эрццуру. Бязи вахтари гъадму вартан ахю Пир айи Дагъандикан гъарзар ктахъури шулу. Му вахтна ахюдари: «Шливуш Пирариз гиран кадаъна, му ужуб ляхин дар, гъуландариз хатIа хъуб мумкин ву» – кIури шулу. Гъамци Хванан Пир гъуландариз учв айиваликан хабар туврайиб ву, кIур.

ИШНА - ГЪАЛА

Хирчварин гъулхъан ярхла дарди, Магъу дерейиан Агъулна гъябгъюрайи рьякъюн зиихъ улихъди Ишна гъала вая Ишбан гъала хъади гъабхъну. Му гъалайин лишнар гъамусра гъулан зиихъ рьякъюри ими. Гъеле мангъулар Табасарандиин алархъну, гъадму Мангъул дерейиан Агъулна рьякъюъ учІву вахтнахъанмина му гъала ади гъабшиб ву кІури шулу гъулан агъалйири. Мумкин ву думу гъала мангъулар гъяйиз ади шубра, хъа Ишбан гъала дидкан сифте мангъулар, хъа дарарин къяляхъди имбу чапхунчйири ва истисмарчйири гъапІну. Табасаран халкъ лап дегъ заманйирихъанмина гизаф азадвал ккуни, ислягъвалиинди дуланмиш шулайи халкъ ву. Анжагъ жюрбежюр тІарашчйири ва ханар-бегари му халкъдихъди гъялал зегъмет зигури, ислягъвалиинди яшамиш шуз гъитри гъахъундар. Гъелбетда, му ислягъ халкъди, душмнар из къаршуди гъудужвур, дурарихъди дяви гъабхури гъахъну. Гъадму сеbeb шули, гизаф къадар къушмар ади, ухъ ин алархъури гъахъи душмнари, ихъ агъалйир йикІури гъахъну, дурар дариз зигури, инсанарикан гадар апІури, халкъ гъирмиш апІури гъахъну. Гъамци хаинкар душманди ихъ халкъдиз сабсан аъжалин йишв гъабгну – Ишна гъала. Дурари чпиз табигъ дархъи ихъ ватанагълийир му гъалайилансина эрчри гъахъну. Багахъ гъулар гъузри, Табасарандин ярхла гъуларанра мина инсанар хури, му гъалайилансина ахъри гъахъну. Гъамусдира, ригъ айи йигъан гъилигган, думу гъалайин кІанакк жар-жарди айи инсанарин кІурбар рьякъюри шулу.

Бязи вахтари дурари лизи нурра туври шулу, кІур. Шлиз агъя швнуб аьсрин кІурбарикан дубхънаш му гъалайин кІанакк ккайи ишларинра кІурбарин цал...

Цийи эсерар

Жил

Абдуллач
Абдурачманов

Хабар йиз кІван манивалин
Алдагъураза, Жил, увлан.
Нураригъ йиз ккунивалин
Рябкъюз ккунзуз яв инчІ бахтнан.

Ккундузуз яв кІван дерд ебцІуз
Йифси урчІвмаригъ хъадукран,
Яв шадвалин кюкйир рякъюз
Аьлхъюри аьршдин хярар'ан.

Аьршдиъ увуз йиз кІван гьиссар
Кархъурза гъварчси хъадарин,
Увуз уьмрин йигъар, йишвар
Нурлу апІуз чан аквари.

Дуствал

Йирси шагърин кючйиригъди
Сирин йишв увухъна гъафну.
Диди назук чан инчІнахъди
Яв машнаъ къарцІар кутІуршвну.

НивкІун мяъли кІури имдар
Къаби Каспий яв чайкйири.
Жигъил вазна сеслу хъадар
Чпин йишв'ин дерккна дурари.

Гъязур ву вари гургутум
Ичв сабвализ икрам апІуз.
Ахсрариккди яв дуст дургру,
Ригъ алабхъган вухъна хътаркуз.

СЕСЛУ, ЧРУ ПАЧЧАГЪ'ВАЛ ЯРКВРАН

Сеслу, чру паччагъ'вал ярквран.
Ачухъ йигъан ккуру жилгъйир.
Дагълариз! Жилин нефеснан
Назуквали хабаъ дисри!

Къаршуламиш апри узу
Ярквран гевеслу мукъмари!
Йиз кIвас ккун шулу мяъли хъуз
Му ухшарсуз геренари.

Гъязур ву юкIв жакъвси ярквран
Дагълу завуъ тIибхуб ккебгъуз.
Иштагъ а чру мукъмарикан
Дидиз сабдиз гъи илтIибкIуз.

ЯРКВРАЗ КЪАРШУДИ

Йиз ккуни дагъ. Жигъил чрушин
Ригъу йисан тувра ярквраз.
ГъяцIли ликарин вахтнаси
Ккилигурза аьлааматназ!

Хъана гъачIарккнун чан гъюнар,
КIажун мяъли ккебгъру ярквру.
Дидихъна вичари хилар
Ич багъдиан гъачIарккуру.

Фукъан ширин дарин хъадан
Хабаъ хиялин рякъ ккебгъуз.
Нимкъар айи гъирагъдиан
Жаргъурза ярквраз къаршуди...

Яркур

Чуру паччагъ'валиъ ярквран
Ригъ жин гъабхъну гъялак дарди.
КкадапІну ярхи рякъ йигъан
Ярквран кІапІлиъ рягъят апІри.

Дагълариан гъафи микІру
Ярквраз гъапну гафар мани.
Жакъварин хор къатІар гъапІну
Далдабуйи ккверкквелейин.

Жигъил ваз завуз удубчІвну
Меъли нивкІси дагълу ярквран.
Нири жабгъуб яваш гъапІну
Таниш ву дидиз сир йишван.

Багъри Дагъларин Арайиъ

Вари дюн'я йиз кІваъ убшру
Багъри дагъларин арайиъ.
Ярхла хъувалин дерд гъебгру
УкІу штихъди булагъарин.

Штун меълишин йиз кІвантІариз
Байвахтнаан гъархну адар.
Шилар гъяцІли йиз ликарин
Жилгъйир – рякъяриз гъархнадар.

Саб жикъи, аку геренси
КкудубкІну мяъли байвахтнаан.
Ебхъуразуз гъадмуганси
Рабхури мушваъ булагъ кІван.

Клаклар

Фурслу гьаму клакларин
Аязнан мяъли къатІ шулдар.
Хъадан йигъарин манишин
Чпин уларизтІан таниш дар.

КидитІну ахсарар ягълухъси,
Таза йигъ клакларин кабхъру.
МучІушинра йишван жакъвси
Мирккун гъюнарилан гъапІру.

Хядарин гъварчар чпин хабаз
Дагълу люкъярси дисуру.
Чпин хиял айи терефназ
Амсариз рякъ улупуру.

Дагъларин йишв

Сирин швушвси гъафи йишван
Мукъми ахуз ккаъну дагълар.
Хяраъ ягъли укларигъян
Ккебехъну лигура жакъвар.

Вазун чархну чан аквнахъди
Мак апІура дагълу юрдназ.
Дагъларин сирнар са-сабди
УдучІвур ялхъвнин чархназ.

Аку хяд чІимирси зав'ан
ГъитІибхну дагъларин хабаз.
Булагъдин шид дубхъну дидкан
Рабхру жилгъа ккебгъну ярхлаз.

Дагълар

Цухивали къудратлу му дагъларин
Нур туври а укӀувалиъ заварин.

Гъюнариин нивкӀ апӀуру амсари,
Бизар гъаши ярхи укӀу рякъяриъ.

ГарцӀларикан кудурзура исизди
Ккунивалин мани лепӀир гъярарси.

Амма дагълар фагъумлуди лигура,
Хиял апӀин, таниш хядар агура.

Жилиинра гъякъ дустар ал дурарин,
Фурселу люкъяр, къимат аьгъю дуствалин.

ГъвантӀан ижми дустваликан мягълийир
КӀура гъяр'ан марццишинн сир вуй нири.

Чвул гъюра

Марцци, гъатху сикинвалин
Нефеснан дих а дагълариъ.
Яваш гъабхъну сес жакъварин,
Ккебехъну нирар гъярариъ.

Дагъдин кӀакӀназ удубчӀвури,
Шавгърин шилнаъ диври ликар,
Хашвран мурслар китӀра чвули,
Хъана уткан шула дагълар.

Уъру гарцӀлар, ккуру улчӀвмар,
Жилик куркӀру ярхи ургъйир,
Сефилвали ацӀна улар
Дагълар хабаъ тӀагънайирин.

Рамазан

Маного Шамсолов

Ургуд йисахъ Рамазан яш хъубкьган, мугъан аба ва баб кечмиш гъахънийи.

Бицли яшнаккди, абайин ва бабан тербияра адарди, чве ва чи хъутру Рамазназ дуланмиш шуб гизаф читин гъабхънийи. ИпIруб, алабхъруб, дахъру хал ва лигурур адру Рамазан йигъар-йишвар гъарган ишури ва пашманди гъягъюйи. Зат йикк алдру, ипни Рамазан ликарин машинин али раши чIарар гъабгъу ахълушин кубIган, леъдиин хар-хар духъну, къюгъюрин (гъютIрахъмин) зазарси дазаргну шуйи. Рамазан му читин гъял гъябкьган язухъ шуйи.

Гъяцли, гъич сабдикра пай ктру, Рамазназ ижми ва гъабгъу къюрд каршу гъабхънийи.

Хябяхъдин чIивиз ипIру уълра мугъан-тугъан хулаъ дилицну, уч дапIну, кулак Ибрагъимдин гъулан къялаъ айи урслиъ (уршвал) чав гъязур дапIнайи урхъ ади, Рамазан йишвну дахъуз гъадина гъушнийи. Чав гъабгу уълра дипIну, урлиан удучIвурайи бухъну учв мани гъапIган, чпин гъул'ан хъерграйи хуйирин сесерра ерхъури имиди думу нивкIуз гъушнийи. Гъалин йиф дабхъну гъябкьган, кулак Ибрагъимди хябяхъганмиди чан нежбрар вуйи Гъафаризна Къубутайиз, закур хутIлиз гемре зигай, дупну амур гъапIнийи. ГвачIиндихъна завариин али дифар улдучIвнийи. Лизи дубхъну дабхънайи йифу ва вазлин аквну, йишв йигъси улупурайи. ГвачIнин ахрар ккиврайган Гъафарна Къубутай ккитIну йицар, Ибрагъимдин

буйругъназ дилигну, дугъан хутІлиз гемре гъабхуз гъафнийи.

Гъафарина Къубутайи чпин гъулар ацІну, йицарра хъаъну хутІлиз гъуш-нийи. Мурар хутІлиан гъайиз аквра ач-миш гъабхънийи.

ХутІлиан дуфну Гъафарина Къу-бутайи къюбпи гъулар ацІрайган, чан мал къарайиз лигарза дупну гъафи Ибрагъим халу, гъаму дагъсиб урслин кІакІниина удучІвнийи.

КІанккан саб гъул хутІлиз дубхну къал ккабхънайи урсал, гъагъи сусугси ацІнайи Ибрагъим чан зиина удучІвган, думу дерккуз даршиди, Ибрагъим-ра хъади абхънийи. Урсликк ккахъу Ибрагъимдиан гамшианси гъарай гъяб-гъюз хъюгъю вахтна, Гъафариз ва Къу-бутайиз гизаф гучІ дубхъну, гъарай удубчІвурайи урслин жилгъайиинади гъушнийи.

Урслин жилгъайиан Гъафариз кабцІнайи кавал ургмин канчІарилан жараб фукІа гъябкъюндайи. Урслиан гъюрайи сесра хътабтІнийи. Лапатка-йиинди урсал минди тинди гатІабхъну, Гъафарина Къубутайи усрлиан Ибра-гъимдин майит адабгънийи.

Гъафарин ва Къубутайин гъарай-нахъди гъул'ан гизаф адмийир уч гъахъ-нийи. Ибрагъимдин майит гъулиъ ипну, ишуб, ургъуб хъади, хулаз гъабхнийи.

Урслиина уч гъаши ахъюдар май-тихъди гъушган, бицІи баяр урслиин тамашйир апІури гъузнийи. Баярин улхуб яваш гъабши вахтна, мурарикан сариз гъарзун кІан'анси, юлдшар, кІури ккуру саб сес гъеебхънийи. Вари баяр му сесниин мюгътал духъну, хъанара ужу-ди хъпехънийи.

Хъана мурариз гъвалхъанси лап зяиф сесниинди, юлдшар, кІури гъе-ебхънийи. Вари баяр сес ебхъурайи йишв'ина душну, дутІну адру укІан къабар, зазар хъвархъвсар мина-тина дацІну, гъадушвккан бейнава Рамазан ккадагънийи. Аъзимри: «Яда, мушваъ гъапІрава?» – дупну гъерхган, Рамазну:

– ГъапІрухъа узу, гъаму урслиъ айи йиз урхъаъ дахънайза сарун, – кІури жаваб тувнийи.

– Увуз дахъру йишв адарин?

– Ваъ, наънан ахъа узуз, ич аба Ибрагъимдин хул'ин духъну гъадгъван хул'ин гъакІну. Учуз хал адар. «Гъамус яв абара имдар, увура йиз хул'ан гъарах, – кІури Ибрагъимди утІурккунзу. Накъ Ибрагъимдин икриз гъушур, гъадгъван бали дурчвну гъаунзу.

Баяри:

– Я Рамазан, думу Ибрагъим гъакІ-нугъа! – гъапнийи.

– Ич абара гъакІундарихъа думуси, гъакІундайишра дугъу узу уърхдайи.

Гафарра апІуз даршули, гашу гуж тувнайи Рамазан ахъюра гъабшиган, спари жакъракъар апІури къяляхъин-ди алдакнийи.

Ушвниз каф удубчІвну, гакІулси ди-чІиргну Рамазан архи гъашиган, Аъзим-ди, баярин арайиан цицІси гатІархъну душну, чпин абайиз йикІурайи Рамаз-накан хабар тувну. Дугъу дуфну урсли-ин йикІурайи Рамазан, ччилси хилари-ин илипну, чан хулаз гъурхнийи.

Пич айи мани хулаъ ахъган, зяиф духънайи Рамазну чан къувват хъутру улар гужниинди тѡаънийи. Мани хулаъ ахъу Рамазнан иццрушин, зяифвал, гаш'вал – вари кѡваълан душну, Гъалабегхъан гъерхнийи:

– Гъалабег халу, увуз миннат ибшри, узу ахъю шайиз яв хулаъ гъит. Узу наана гъягъюру, узу шли уърхюру?

Кѡвантѡарик аълхъюб кубчѡвну, чан лизи сппарра хъидирчну, Гъалабегу Рамазназ гъапнийи:

– Уву гучѡ мапѡан халуийин, ахъю шайиз узу уърхюрзаву.

Гъаѡиб дугъри вуийи жаваб чаз тувган, аба ва баб гъачѡихъантина пашманди, ишурайи Рамазнак, гизаф шад духъну, аълхъюб кубчѡвнийи.

Ушвар дахаргнайи Рамазну чаз ухуз шид тѡалаб гъапнийи.

Гъалабеган хулаъра гъязур чай ади гъабхъну ва дугъу чай Рамазнан улихъ диву.

Ургуд ѡис яш тамам дубхъну, гъич чай дуруху Рамазну, яваш-явашди тап шубуб стакан гъухнийи.

Чайра духну, мани хулаъ жан ачухъ гъабши Рамазан, чаз цѡийи аба ва баб гъашиши шад гъахънийи.

Юкѡв ачухъ гъабши Рамазан, чахъан чан аълхъюб дебккуз даршиди, чѡилли, ифи адру кѡвантѡара хъебжвну, аълхъюз хъюгънийи.

Рамазанан ужудар хасиятар къабул духъну, Рамазнахъди Гъалабегра, мугъан вари кюлфетарра аълхъюз хъюгънийи.

Хябяхъдин уъл ипѡалан къяляхъ, гъич гъюдли ахъин, леѡф, гута ккишну дадрахъу Рамазан, чан уъмриъ сабпи ражари мани, марцци хулаъ гъюдли ахъникк дахънийи. Гъалабеган хулаъ дуланмиш Рамазан шули, дугъан 13 ѡисра тамам гъабхънийи. Рамазну чав чакди фикир гъапѡу: «Гъалабег халуийинра хизан ахъюб ву, чибра къаби шула, дурариз чпин кюлфет уьбхъюз читин шула».

Саб ачухъ ригъ айи хъадан ѡигъан гвачѡни Рамазан, Гъалабеган багахъна душну, гъапну:

– Я Гъалабег халу, узу дюн'ѡйилан кечмиш шайиз, узуз уву гъапѡу инсанвалин уж'вал ѡиз кѡваълан гъябгъидариз.

Нагагъ, уву яв хулаз дурхну, ѡирхъуд ѡисан ярайиъ узухъ жафа дизигну, узу тербияламиш гъапѡундайиш, узуз гъамѡиб жигъил уъмур бихъруб дайи. Гизаф мал-мутмура ади, абара чахъ дилихну, гуж дубхъну, чан хул'ин кечмиш гъахънушра, Ибрагъимди узу чан хулаъ гъитундар, амма уву, яв баяркъан уърхюз даршулайири, зура гъюрхюнва.

Гъамус, Гъалабег халу, яв ихтияр вуш узу душну, мушваъ-тушваъ, ляхин дапѡну, ѡиз кѡулиз чара апѡурза, увузра кюлфетар гизаф а, дурарин кѡул'ин узура уърхюз увузра читин шула.

Кѡваъ фукѡара адру, дугъри гафарра дупну, Гъалабегу Рамазназ чан кѡул'инди вуийи яшайиш хъауз ихтияр тувнийи.

(Давам гъюру номериъ)

**Табасаран шаирар ва редакторар
Тинтларин, Жвул'арин ва
Мажвглари мектебариъ
урхурайдарихъди гюрюшмиш
гъахъну.**

Шийи китаборин жергейишъ

Шоразъели Шагъмарданов

Дагълар

Учву гъяркъси, рягъят шул кІваз,
Албагуру мяъли пуз саз,
Шад вуза йиз юрд хъуб Кавказ,
Жилин уьмарат ву дагълар.

Гъардшар духъна аранна дагъ,
Адлу дубхъна дуствалин багъ.
Нахуш кефйир апІру чиб сагъ,
Гъарсабдиз сабаб ву дагълар.

Булагъарин шид ву шараб,
Хъа гъава — дагълуйин бахт саб.
Бегъем апІру уьмрин тІалаб.
Мерд юкІв, жумарт хил ву дагълар.

Гюрчег кюкйир — бул чюллеригъ,
Завун аьрщдиъ — люкъяр сейриъ,
Гъюдар рахура гюнйириъ,
Шадвалин девран ву дагълар.

Чаз ккунш лизи ишри кІулар,
Анжагъ юкІвар къаби хъидар.
Ккадаънашра фукъан яшар,
Даима жигъил ву дагълар.

ВИЧУН ГЪАР

Аяз-буран аьх апІури,
Зур кьурд кьучмиш гъапІну гъари.
Журужна жанг ва зугълугъар
Цирклариин цІиб гъахъундар.

Кьурд гъебгну гъубшну пашманди,
Гаш жанаварси гъялакди,
Нивгъ гъябгъюри уларилан,
Убери ягъал гъарзарилан.

Умун мани шавгъар хъади,
Хуш хъадукар хъубкъу шадди.
КубкІси дидин нефес мани,
Ачмиш гъапІу юкІв – тІур гъари.

Фу рябкъюрвуз – саб арайлан,
Кюкдин чарч илипну гъарлан,
Чадра али швушвси якъин
Шулу, дуснай мурчваъ бистнин.

Шадвал, аьлхъюб, мяъли бул ву,
Хиял апІин, сумчир ву му,
Сумчир хъадукранна гъарин,
Сумчир табиаьтдин сюгърин.

Битна Гъюб ва ГъютІрахъим

Дагъдин нирын гагул жвурнаъ,
Пис ниятар ади чан кІваъ,
Саб гюрзе битІ либцурайи,
Чав-чакди фикрар апІури:

«Ургуд йигъан зигури гаш,
Рякъюрдар, инсан наан аш,
Йиз къючал мелз улхураза,
Гаш улар'ан лигураза.

Я балугъчи хътар нирихъ,
ХъичІихну балгъварин чулихъ.
Я мал, я марчч, гъяйван адар,
Ифи дубхъну, апІуз мадар».

БитІру гъамци кІуримиди,
Гъюб гъарабху яващдиси.
БитІ гъубшу багахъна гъюбран,
ТІуринси чІюбхюри жиллан.

БитІ алабхъуси гъюбриин,
ГъютІрахъим алабху дид'ин.
Гардандихъан битІ дибисну,
ГъютІрахъим чан халиъ убчІвру.

БитІру гъапи хъа гъютІрахъмиз:
– Увухъди йиз хъял адариз.
Деебт узу — апІин инсаф,
Тувурзавуз йиз марцци гаф.

– Эй, битІ, уву аьгъюб вузуз,
Яв «марцци» гаф герек дарзуз.
Дюн'я – ув'ан удукъуйиш –
АпІуйва, битІ, зегъерламиш.

Аьжалин улихъ жан туври,
БитІ гъирмажси а биржури...

* * *

Жарарин ифи, хъугъ, ккунир убхъуз
Мажбур шулу чан ифи удубзуз.

ИЗЪ ЛИТЕРАТУРАЙИН ИРСНААН Жейран Дулуслим Жяфоров

(Давам. Эвел гъушу номераризъ)

III

Хъаран сес жанавринубси, гагъ хъял кади, гагъ цIузар апIурайиси ебхъуйи. Гъарарин кIакIар саб-сабдихъ йивури гъаши. Завуъ айи кIару дифарин къатIар, тIурфан убгъбалан къяляхъ гъалхмиш гъаши селин къалу лепйирси саб сабдихъ йивури, гъидикъури ва саб сабдихъди дяви апIури айидарси гъелекди вуйи. Наънан вуш ярхлаан гъюрайи яракъарин тупар гъутIуркIу сесер лалди дагълариан атIаргури айи. Ничхрар рукар-кюлеризъ жин гъахъну, гъяйванатар гъарзарин арйириъ, ярквран деринариъ гъитIикIну.

Дяви ккебгънайи.

Мешебеги Ибрагъим чан гъяятдин гъапдихъ дийигънайи. Думу аьх апIуз даршлубсиб хъял кади бомбар тIуркIури айи ярхлариз лигури айи. Къял'ан патрундаш идибтIну, хилиъ къюб люле али тюфенг дючIюбкънайи Ибрагъим, улихъ вахтарин дявйириъ гъаши касдин памятникдиз ухшар духънайи. Жейрандиз чан даха мици хъял кади, чIалра даркIури гъяркъган, цIибди гучIра шулу. Дахайин тюфенг дючIюбкънайи гъурдан табар укIу леглегарси духънайи.

– Му тюфенгарин сесер наънан гъюри айидар ву, я даха? – гьерху Жейранди, гучI кади чан дахайин гъвалак карси.

– Дяви, жан риш, – гъапи Ибрагъимди, яваш сесниинди, – душмандиз яв кюкйир чIаркIуз, яркур убгуз ккунди а.

– Думу дяви фициб ву, даха, сумчриъси тюфенгар йивруб дарин? – гьерху шуру чан дахайин хъял кайи машназ лигури.

– Ваъ думу сумчир дар. Думу инсанар гъирмиш апIруб ву. Думу инсанариз аьжал тувру, кIару «сумчир» ву, – гъапи мешебегийи, чав-чакди кIури айириси.

Ярквран мурариз таниш вуйи ушв-ушвин сес гъабши. Гъяйдар дуфну хъуркъну.

– Лиггъа, даха, дугъахъра увухъси тюфенг хъа, къял'ан патрумарин чIул идибтIна! – дупну, риш Гъяйдрани улихъна утIурччвну.

– Гъяйдар халу, учвухъна дяви дуфнайин? – гьерху дугъу гъелекди.

– Ваъ, масан, гучI мапIан, ухъухъна дяви гъюрдар.

Гъяйдру, чIалра даркIурайи Ибрагъимдиз багахъ духъну, дугъан хил гъибису.

Жейран, чан дахайин къяляхъ дийибгъну, ярквразди лигури айи сулан багахъна гъушу.

– Яраб дяви гъафиган ухъу гъапIуйкIан? – гъапи шуру чан чIурдин дустраз, кIуллан хил алдатури.

Сулу жаваб вудиси чан гъалин рижв гъирибшву.

Думу вахтна Гъяйдру, чан гафарик гукIнишин кади, Ибрагъимдиз кушкуш гъиву.

– Узуз паж кІул’ин алди зав’ан жил’ина ергурайи сар кас гъяркъюнзуз.

– Филан, думу наанси деъну, наанди гъушнуш гъилигундарива? – къатІкъатІди улхури гьерху Ибрагъимди, чан тюфенг дибиснайи хилин тІубар лизи шлуси чІюркъюри.

– Думу ягъал кІакІниинади гъушну. Гъадушвлан минди-тинди лигну, хъа дагъдин кІаназди гъушу. Думу ярквраъ учІвну, йиз улариккан ккудургайизкъан лигури гъахъунза. Узу гъадму сѣаът, марччар йиз юлдшариина табшурмиш дапІну, жаргъну увухъна гъафунза.

– Дугъ’ин фицдар палтар ал?

– Али палтар чрудар ву. Къял’ин шисал алийи, гъвалак саб бицІи ишикІсиб кайи, мухриинра саб жикъи тюфенг алийи.

– Шпион... – тасдикъ вуди гъапи Ибрагъимди... – Уву артухъ гафар мапІан. Му дявдин вахт ву.

Дурарин кушкушарин гафариз манигъ’вал улупу Жейранди гъапи:

– Даха, ухъухъна дяви хъубкъайиз узу ухъуз шид хуз гъяза.

– Гъарах, жан риш. Къан дарапІди гъач.

Риш гъазмайиъ учІвну, чан бицІи гвар гъадабгъну сулра хъади шид хуз гъушу.

Гъелекди Гъяйдран машназ дилигну, Ибрагъимди гъапи:

– Нянатлу дяви! Граждан дявдиъ йиз саб машнан патаз гъабши зийнин тІагъма гъамусра кми. Яраб машнан тмуну патакра тІагъма шуйкІан?!

– Уву мицистар ляхнар дяркънайир вува. Хъа ухъу му зав’ан итнайи касдикан гъапІуб лазим ву, Ибрагъим? – гьерху Гъяйдру.

– Яв патрумар вари хъацІнайин?

– Ав, вари патрумари хъайидар гюллйирна чІатху гъирмйир вуйиз, – жаваб туву Гъяйдру, чан патрумдашдиин хил иливну.

– Гъаци ужу ву. Лиг, эгер ухъу яракъарра хъади къюридра саб хилди гъяри гъяркъиш чру касдиз чахъ лицурайиб аьгъю шулу. Дици ярамиш даршул... – фикир гъапІу Ибрагъимди.

– Хъа фици?

– Уву тюфенг хъадарди гъягъюрва. Гъавриъ ахънийву? – гъаврикк ккау Ибрагъимди:

– АцІу къаб хъайи мяхъюн гъархъантина гъацІабку тепейихъинди душну, гъадлин исина нирин къиризди кудучІв. Гъарганси ушв-ушв йивури, уву дявдин шад вуйибси йихъ. Эгер уву дугъ’ин алахъиш, нагагъ дугъу уву дерккиш, колхоздин председатель вуди, вари ляхнар чІур гъапІган алдаур вуза йип. Гъаври гъахънийву?

– Хъа яракъ хъадарди фици шулу? Нагагъ дугъу... – фикрикк ккахъу Гъяйдар.

– Гъайгъу дар, гъайгъу дар. ГучІ мапІан... Чру касди гъаму-сяаѳт кас-масдихъди аьлакъа абгура. Дугъу чан гафариин гъул зигру кас агура, – сикин гъапІу Ибрагъимди думу.

– Хъа уву наанси шулва?

– Узу нирин хътІибкІру йишв'ин шулза. Нирик руб кивну, балугъар дисури айи аьмал апІурза, тюфенгра йиз багарихъ жин апІурза. Гъаври ахънийву? – гьерху дугъу Гъяйдрахъан.

– Ав, – жаваб туву Гъяйдру.

– Гъаци ибшри! – гъаму гафар дупну Гъяйдар ярквразди гъушу.

Гъарарин кІакІар сикин дарди саб-сабдихъан гъудучІвури, хъана, сабди сабдиз жини гафар кІури айидарси багахъ шуйи.

Шид хъади гъафи Жейранди гъич саб гъайгъура ктарди чан дахайиз гъапи:

– Душваѳ дяви адар. Нири узухъди гафар апІури айибси гъабшизуз, амма фтинкІа гъавриѳ гъахъундарзу.

– Аьдат гъациб ву. Нириз чан чІал а, чан гъайгъушнарра. Уву шидра убзну йигъаг илив. Узу ухъуз балугъарра дисурза, учІвру укІарра хурза. Шурпа апІурхъа.

Риш йигъаг иливну, цІирцІар хури цІа кабхъбиин машгъул гъашиган, Ибрагъимди ярквразди иб хъивну хъебехъну, чаз фукІа дерехъган, рихнаан исина нирихъна гъушу.

Икриѳ гъванарикан рас дапІнайи пичриин йигъаг иливну, цІа кабхърайи шуру даршвлар, цІирцІар дюхюри, бюлбюлин мяъли кІури гъаши. Сулра шуран къялхъан хътадабкри айи. Сифте кум дапІну, хъа кабхъу цІин мурз йигъгилан зиина удубчІву. Риш чан цІиин гъяйранди айи вахтна, арчлин тлихъан терефнаан фуж-вуш сар чан чру фураж-кайиккан Жейрандиз лигури гъахъну.

– Я риш, ичв даха наан а? – шлинвуш сес гъеебхъу Жейрандиз чан къялхъянди.

Риш гучІ дубхъну гъилиркъну. ИлтІикІну гъилигуриз гъяркъну: арчлин къяляхъ таниш дару кас дийигъна. Думу кас шваршвалси чруди, шураз аьлхъру машиниинди лигури айи.

– Гъаз вуяв, фу ккундувуз? – маш ачухъ дарди гьерху Жейранди дугъхъан.

– Ма увуз конфетар. Узуз уву аьгъюр вузуз. Уву гизаф ужур риш вува, – дупну, дуфнайири арчлилан гъурдаѳди конфетар гъачІарккну.

– Ккундарзуз яв конфетар. Учузра ачуз.

– Хъа ичв даха наан а? Думу узуз гереки азуз, – гъюдлиди гьерху дуфнайи касди.

Даха балургъар дисуз нирихъна душна. Думу хулаъ адар, – жаваб тувну Жейранди.

– Я риш, яв ччвур фуж вуяв?

– Гъаз вуяв, – жаваб тувну шуру, начдиси жилизди лигури.

– Уву гизаф ужур риш вува. Узуз яв ччвур аьгъю дубхъну ккунду. Яв даха йиз дуст ву, – гъапи дуфнайири.

– Хъа ич дахайин ччвур фуж ву? – аьмалдарвалиинди гъерху Жейранди.

– Узу дугъаз гъарган мешебеги кЛури шулза. Узу шагъриан дуфнайир вуза. Узу дугъан начальник вуза, – гъапи чру палтар алири, машнак аьлхъюб кади.

– Йиз ччвур Жейран ву, – гъапи, дугъан хъугъру гафарин эсернакк ккахъу шуру, гъяцли ликрин тЛубари жил ккирибгъури.

– Жейран ужуб ччвур ву. Хъа ичв дада наана? – гъерху дугъу шурхъан.

– Йиз дада гъулаъ а. Дугъу учуз халачи убхура.

– Дугъу халачи убхурайиб аьгъязуз. Амма дугъан ччвурра йиз кИваълан дубшна. Хъа, дугъан ччвур фици вуйи, гъадму ичв колхоздин председателин, пагъ кИваълан гъубшу йиз.

– Уву Мустафа халу гъерхрайва? – гъапи шуру.

– Ав, ав, Мустафа. Думура йиз хялижв ву.

Жейран кЛубан духъну, арчлиз багахъ гъашиган, дугъу дуфнайирин мухриъ айи урхъар айи тюфенгик тЛубар кучуз хъюгъну.

– Му фу вуяв гъамциб, тюфенг вуйин? Йиз дахайизра тюфенг адаринхъа? Дугъануб мициб дар... МутІан дугъануб ужуб ву. Дугъан къюб тюфенг саб йишв'ин кидисну айиб ву, къюб урхъади.

– Хъа думу патрумар хъирчруб вуйинхъа? – гъерху гъафири.

Жейранди дуфнайи касдиз шак кадиси улар ккидирчу.

– Думу гаф узу кІурдарза. Гѡамус дявдин вахт ву. Артухъ гафар апІуб ужу дар, – гѡапи.

– Баркаллагъ Жейран, артухъ гафар макІан.

– Уву ужур вуйва, даршиш писур? – гьерху Жейранди.

– Узу гизаф ужур вуза, Жейран! Писур дарза. Ма байкІа, гѡадагъ конфетар. Лигву, фуќъан ужудар вуш. ИпІин увуз.

Конфетар гѡизилин вараќъ дапІнайи кІажугъ гѡяйи.

Шуру чаз таниш дару касдин хил’ан конфетар гѡадагъ-руган, сул чаз ча кІури айибси, шуран машназ гѡилигну. Жейранди, конфет кагъзигъян гѡядябгъну «ма!» дупну сулаз ккипну.

Сул, конфет дипІну, хъана шураз лигуз хъюгъну, амма Жейранди кѡуб кІуру конфет кагъзихъан жара апІайиз, сулан улар пашман хъуз ва беден гукІни хъуз хъюбгъну. Думу саб дупну жил’ин ярхи гѡабши. Жейран йибкІури айи сул’ина алжагъну, гучІ кади гѡапну:

– Я сул чи, увуз гѡапІну? – хъа думу дуфнайи касдин машназ хъял кади дилигну, – гѡарай гѡапІу:

– Уву мина дяви дубхнава. Узу ич дахайиз кІурза. Уву йиз сул гѡабкІунва. Даха!.. – дупну гѡарай гѡапІу Жейранди, сул чан хабахъ бисуз хъюгъри.

– Фу кІурава, я Жейран? – кюлер-рукар айи рихнаанмина гѡюрайи Ибрагъимдин сес гѡафи.

Дуфнайи кас сабпну арчлилан икризди гѡедергну, риш чан хабахъ дидисну, дугъан ушвниин хил иливну, икрин тлихъан терефнаъ айи рукаригъинди гѡярхъну.

(Давам гѡюру номерариъ)

Хялижв - къабир

Турски халкын мяхъе

Му гъядиса лап ухди гъабхъиб ву, кюгъне вахтари. Думу вахтари нежбрари игнар ургбан машквар апѹри гъахъну. Уччвудар палтарра алахъну, дагърарра хъади, дурар хутѹлариз удучѹвуйи, кѹру. Амма садпи йигъан дурарин ляхин апѹбѹтан, шадвал хъапѹб артухъ шули гъабхъну.

Саб гъулаъ шубур гъардаш лап касибди яшамаш шули гъахъну. Игнар ургбан машквар айи йигъанкъан, хутѹлиз гъабхуз, кѹру уѹлин къаѹна шид айи гажинѹтан гъайри дурарин хулаъ фукѹа ади гъабхъундар.

Магъа гъаци нежбрар садпи йигъан хутѹлариз удучѹтуру. Саѹиб дилихну, вари машквар къайд апѹз хъюгъру. Нежбрари мяълийир, зарафатар апѹри, шадвал хъапѹри ашра, шубрид гъардшар кефъйир адарди деънади шулу. Гешт хъапѹрайи нежбрарин багахъна саризра таниш дару сар къаби кас гъюру. Вари ди дугъан салам гъадабгъуру, амма сарикъан дугъаз чпихъди деъну уѹл апѹб теклиф апѹрдар. Къабир гъардшарин багахъинди гъюру.

– Гъач, халу, деъ учухъди, уѹлин къаѹ кудубѹтѹ, – кѹру биѹину гъардши.

– Хъа дугъаз фу ипѹз уву теклиф апѹз ккава? – мюгътал шулу ахъюну гъардшар.

– Ухъу ипѹрайибдикан гъадгъвазра тувурхъа! – жаваб тувру биѹинури.

Къабир дурарин суфрайихъ деъру. Хъасин гъардшарихъан гъерхру:

– Вардари мяълийир апѹра, вари шадди а, хъа учву гъаз миѹи пашманди деъначва?

– Фиѹиб шадвал хъапѹру учу, суфрайиин кѹру улна шидѹтан алдруган, – жаваб тувру гъардшари.

– Баладар, фукѹа даршул, убзай, шидкъан убхурхъа, – шадди кѹру къабири.

Биѹину гъардши гажин за апѹру, хъа дидиъ айиб штун ерина уѹру меъли чяхир шулу.

– Лигай ари, йиз улариз рябкъюрадар. Гъагъму дагъдик кайиб чарва дарин? – гъерхру къабири.

– Ваъ думу ахъю гъван ву, – жаваб тувру ахъюну гъардши.

– Уву багахъна душну лиг, белки, гъван даршул, – кѹру къабири.

Биѹину гъардаш дагъдикна гъагъюру. Дугъриданра, душвак кайиб гъван ваъ, хъа ужуди дюбхнайи чагъи якъ вуди шулу. ѹиб тинаси лизи хюйин таза гъюдли уѹларра дивнади дугъаз рябкъюру.

Якъ дубккнуну, гъардшари йикк убжуру. Дипѹну, тухъ гъахъиган, дурарира мяълийир, зарафатар апѹз, шадвал хъапѹз хъюгъру. Багахъ хъайи нежбрар дурарин мюгътал шулу – чпизкъан ипѹруб адрудари хялижвуваз фу гъивнийкѹан!

Къабири ахюну гъардшихъан гъерхру:
– Увуз фу ккундуш йип, гъадму тувур-завуз.

– Узуз саџиб хъапџу жил айиш, узу йиз хизан рягъятди уьбхидийза.

– Гъиси уву хялижв къабул апџури имиди, увухъ жилра хъибдивухъ, яв хулаъ ипџубра хъибди, – кџуру къабири.

Хъасин къялану гъардшихъан гъерхру:

– Увуз фу ккундувуз?

– Узуз, вуйиш, мал-чарва ккундийзуз.

– Ибшри. Гъиси хялижв къабул апџури имиди, увухъра малар-чарвйирин сюрйир хъидивухъ.

Къабир биџину гъардшихъинди илтџикџуру:

– Гъамус, яв кџваъ фу аш, уву йип ари, йиз бай.

– Узуз йиз хизандиъ, хялар къабул апџу ва хулан ляхнариин юкџв али сар кейвани духъну ккундийзуз.

– Гъацир кейвани яв хулаъ хъиди.

Гъудужвну гъягъюрайиган, къабири гъардшариз кџуру:

– Гъиси хялижв къабул апџури имиди, учву бахтлу хъидичва.

Шубрид гъардшарра девлетлуди ва бахтлуди яшамиш хъуз хъюгъру. Хайлин вахт арайиан гъябгъюру. Къабириз му гъардшар фици яшамиш шулаш ахтармиш апџуз ккун шулу. Микџ ва мархъ али сад йигъан думу ахюну гъардшин урнарихъна гъюру:

– Йиз язухъ дапџу, ахъли яв хулаъ йишв адапџуз гъит, – ккун апџуру къабири.

– Яв гъярайи рякъди гъарах, – жаваб шулу гъардшин, – учвуз, гъилицнацариз, уъл хъапџуз хъибдар!

– Дици вуш, яв улихъдиси яшамиш йихъ, – дупну, къабир къялану гъардшин хуларихъна гъюру.

Амма мугъура яшлу кас чан хулаъ гъитдар.

– Увура яв улихъдиси яшамиш йихъ, – дупну, къабир биџину гъардшихъна гъягъюру.

Къабириз ракнар жигъилин хпири тџаъру.

– Ахъли сад йишв ичв хулаъ адапџуз узуз ихтияр тув, йиз риш, – кџуру къабири.

– Гъач, халу, хялижв шалва. – жаваб шулу дишагълийин, чан жилир йикџу гъялнаъди ахникк дахънашра.

Дишагълийи, иџциб хурагра гъязур дапџу, суфра балгуру. Къабири дугъхъан гъерхру:

– Хъа хулан эйси наан аяв?

– Думу гъунши гъулаз хялижвди душна, – кучџлар апџуру дишайгълийи, гъаз гъапиш, дугъаз хялижвуван кефйир чџур апџуз ккун гъабхъундар. Гъамци дупну, думу гъяятдизди удучџуру.

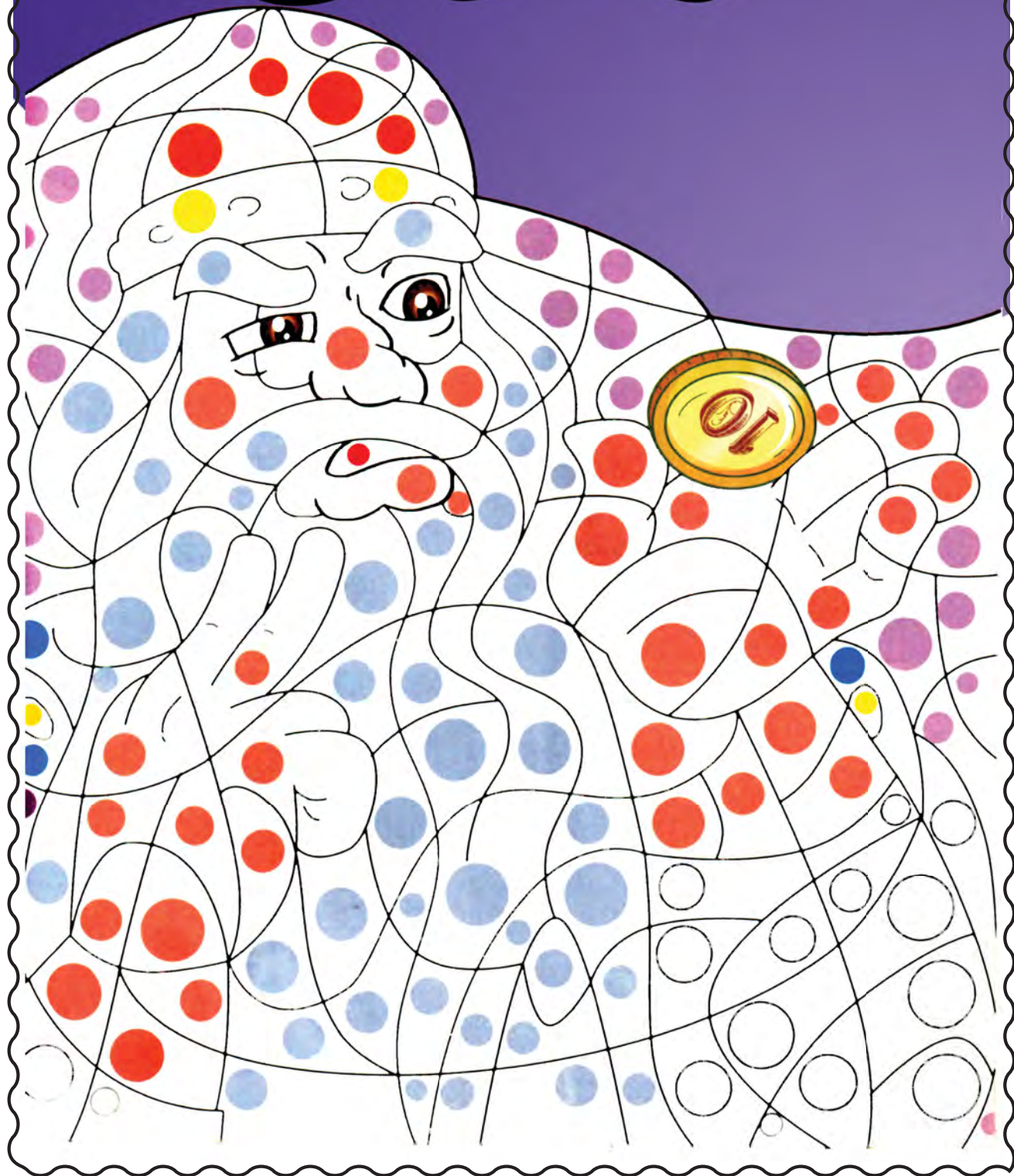
Хъа къабириз гъатмуну хулаъ му дишагълийин жилир иџцури дахънайиб аьгъяйи, ва дугъу думу сагъ апџуру. Хулазди учџву хпириз чан жилир сагъ-саламатди суфрайихъ деъну рякъюру. Учв къадарсуз мюгътал ва шад гъахъиб аьгъю дарапџди, дугъу кџуру:

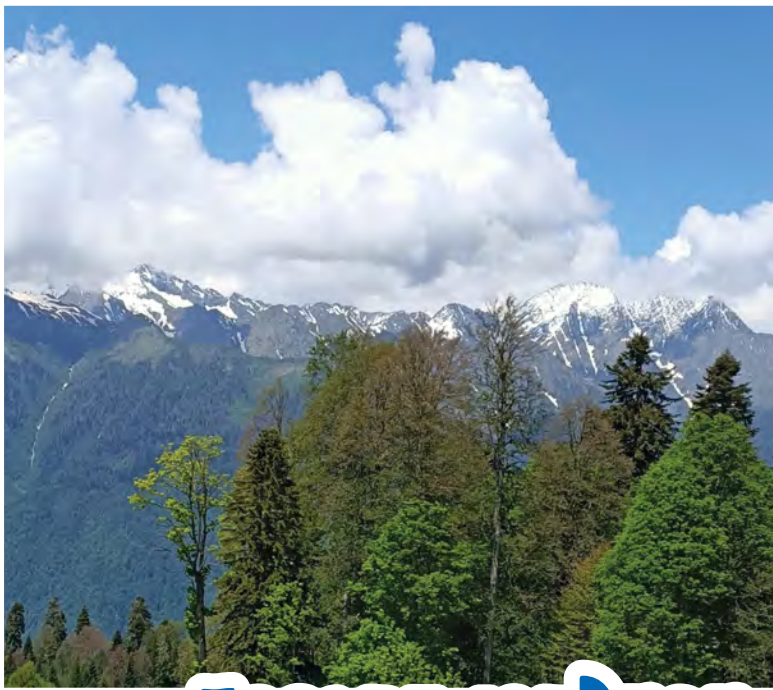
– Уву ухди гъуларикан къяляхъ гъюб лап ужуйи гъабхъну, дарш хялижвуваз тџагъру шуйи.

– Чухсагъул учвуз, – кџуру къабири. – Учву гизаф ужудар инсанар вучва, ва ичв къьсмадра бахтлуб хъибди.

Гъаму йигълантина биџину гъардаш имбубсана ужуди яшамиш хъуз хъюгъру. Хъа ахюну гъардшар, улихъдиси, лап касиб уьмрихъ хъахъру.

Улупнайи рангариинди
шикил абк.

Багъри юрднан суратар

Спорт, спорт, спорт...

Лпази

5/2021

сентябрь – октябрь

Иллюстрированный детский журнал.
Издается один раз в два месяца.

Учредитель:

Министерство информации и печати
Республики Дагестан.

Регистрационный номер

серия ПИ №ТУ05-00413 от 22.04.2019 г. выдан
управлением Роскомнадзора
по Республике Дагестан.

Издается с января 1990 г.

Руководитель – главный редактор

М.М. Ахмедов

Редколлегия:

А. Исмаилов (зам. гл.редактора)
Ф. Султанова (редактор выпуска)
Д. Меджидова
Г. Омарова
Ш. Шахмарданов
С. Кюребегова
А. Абдурахманов
Э. Ашурбекова

Художественный редактор З. Даганов

Технический редактор Т. Лузина

Художник номера М. Муталлибов

Автор фото на обложке А. Ахмедов

Формат 60x84 ¹/₈.
Бумага офсетная.
Уч. изд. л. 3,2.
Уч. печ. л. 3,26.

Выход в свет 25.10.2021 г.

Тираж 307 экз.

Заказ №1123.

Типография:

ООО «Издательство «Лотос».

Адрес типографии: 367018, РД
г. Махачкала, ул. Петра I, 61.

Редакция и издатель: Государственное
бюджетное учреждение Республики Дагестан
«Редакция республиканских литературных
журналов «Соколенок»
и «Литературный Дагестан».

Адрес редакции и издателя:
367000, РД, г. Махачкала, ул. Даниялова, д.55.

Электронный адрес редакции:

litdag@mail.ru

Табасаранский язык.

Индекс: на год - 31170,
на полугодие - ПМ993.

Цена свободная

